

ovšem existují v míře nemalé, nám unikají nebo se jeví jako bezvýrazné.) Nechci se přimlouvat za přejímání Meisnerových kritérií za každou cenu. Jde však o to, abychom v úsilí o skutečně vědecké postizení novověkých písemností následovali Meisnerova příkladu alespoň v tom, že budeme diferencovat mezi znaky určujícími a znaky doplňujícími, akcesorickými. Tento postulat, jedna ze základních podmínek vědecké práce vůbec, je možná na první pohled samozřejmý, avšak při konkrétním studiu obrovských mas novověkého diplomatického materiálu nesnadno realizovatelný. Jak získat schopnost jej realizovat, k tomu nám dává návod Meisnerova kniha – příručka a učebnice v nejlépeším slova smyslu, protože není jen syntézou hotových poznatků, nýbrž zároveň (zejména ve svém nynějším vydání) bohatou studnici metodických podnětů.

V. Vašků

Charles Quint, *Le Mémorial des Siècles*, vyd. Gérard Walter, úvod Salvador de Madariaga. Ed. Albin Michel, Paříž 1969, s. 462.

Nakladatelství Albin Michel vydává péčí Gérarda Waltera neobyčejně pozoruhodnou a podnětnou edici, nazvanou Pamětník staletí (*Le Mémorial des Siècles*). Smyslem této edice je představit sled dvaceti století našeho letopočtu poněkud jinak, než bývá obvykle zvykem; nikoli pomocí rozsáhlých encyklopedicky pojatých světových dějin, nýbrž prostřednictvím výběru nejmarkantnější události, jež se v každém z dvaceti století našeho letopočtu udála a výběrem nejvýznamnější osobnosti, jejíž život a působení se k této události vztahuje (symbolicky nebo skutečně) nebo alespoň dané století poznamenává svým vlivem a působením. Řada svazků takto pojaté edice jde od 1. století n. l. – pád Jerusálema a život sv. Pavla – až po století naše: Říjnová revoluce a V. I. Lenin.

Program edice není ještě úplně splněn; nicméně, mezi svazky, které již byly vydány, náleží také „Karel V.“. Je tedy věnován „poslednímu universalistickému císaři“ římské říše, který jako bratr a v pojmech leniho práva rovněž suverén českého krále Ferdinanda I., hluboce ovlivnil běh evropských a českých dějin v první polovině 16. století. Tento španělsko-burgundský Habsburg je postava dosti enigmatická; známý Ticiánův obraz, jehož reprodukce ostatně jakoby uváděla celý svazek, ukazuje Karla V. již jako soukromníka, který se – k nemalému úžas svých současníků – vzdal vlády nad světovou říší a odešel do ústraní španělského kláštera. Karel V. se vzdal vlády na vrcholu své moci; avšak ti, kdož byli přímými svědky jeho abdikace ve prospěch syna Filipa II., slavnostním aktem v Bruselu, asi netušili a nemohli tušit, že odchodem Karla V. nastává v Evropě definitivní éra národních států. Ve svém úvodu píše Salvador de Madariaga, že i v tomto smyslu byl abdikací akt symbolický; odstoupící panovník se opíral o Viléma Oranžského, budoucího protagonistu nezávislosti Flander. Filip II., kterému předal slovo, mluvil španělsky, protože – i v tom pravý opak svého otce – jinak neuměl...

Zdá se tedy, že dnem 25. října 1555, dnem císařovy abdikace, končí v dějinách Evropy jistá éra, jež poznamenávala od vrcholného středověku Evropu universalistickými tendencemi římského papežství a římského císařství. Universalistické tendence katolické církve utrpěly těžkou ránu již husitstvím; rozhodující ránu jim zasadila luterská reformace, která sama byla podnětem reformačních snah dalších. Je příznačné, že k plnému vystoupení reformních snah došlo právě za vlády Karla V. Za jeho vlády rovněž dochází k nástupu sil, které v evropské politice zaujaly na dlouhá století dominující postavení a navzdory odsoudily universální snahy římského císařství. Je to Francie Františka I. a jeho nástupců, která usiluje o dosažení svých přirozených hranic a tedy naráží na všech stranách na državy Habsburků, které jí – homogenní v národním území – obklopují jako příliš heterogenní síť rodově nebo jinak na osobu habsburského panovníka vázaných území. Reformace v Anglii činí z tohoto ostrovního státu spíše spojence protestantských Flander než katolického Španělska, a konečně samo Španělsko se upevňuje více jako národní stát než jako středisko mnohonárodnostní říše.

Byl si Karel V. vědom nevládnutelnosti úkolu, před nímž stál a s nímž po celý svůj aktivní život bojoval? To je otázka, kterou se musí zabývat historikové. Salvador de Madariaga v rozsáhlém a skvěle psaném úvodu zkoumá osobnost Karla V. jak ze zorného úhlu této otázky, tak také jako člověka své doby. Madariagově úvodu předchází ještě úvod z pera vydavatele, Gérarda Waltera. Je to velmi sevřeným a

účelným způsobem pojatá informace o sociálním a demografickém stavu jednotlivých španělských království před nástupem Karla V. Po obou úvodech přicházejí vlastní paměti Karla V. z let 1515 až 1548. Jsou mnohdy jen stručným výčtem událostí, jež nabývá na obsažnosti jak se události přibližovaly době, kdy svoje paměti Karel V. diktoval. Za paměti Karla V. zařadil vydavatel rozsáhlou instrukci Karla V. pro syna Filipa II.; je to v podstatě politický testament, datovaný 18. lednem 1548 v Augsburgu. Jeho obsah je vysoce zajímavý pro každého, kdo se alespoň poněkud zabývá dějinami 16. století. Vydavatel dále zařadil texty současníků, jež se vztahují k osobě Karla V.; v první řadě jde o obsáhlou zprávu, kterou o mladém Karlu V. zaslal 8. března 1516 biskup Alonso Manrique kardinálovi Ximenezovi, a která ukazuje Karla V. ještě ve Flandrech, a seznamuje kardinála Ximeneze s poměry na bruselském dvoře; dále jsou to tři zprávy benátských velvyslanců, z let 1530, 1548 a 1557, zasláné benátskému senátu. Vzhledem k tomu, že zprávy benátských velvyslanců náleží mezi vůbec nejčennější historické prameny XVI. a XVII. století, mají i tyto tři, zachycující Karla V. ve třech životních etapách, značný význam a jsou vysoce zajímavé. Abdikaci Karla V. popisuje Sandovalova kronika a vydavatel z ní publikuje podstatnou část. O pobytu Karla V. v ústraní kláštera v Yuste se dochovalo celkem prosté vylíčení z pera jednoho mnicha tohoto kláštera; i to nalezlo místo ve svazku věnovaném Karlovi V. Jeho portrét konečně doplňuje dobový obraz z pera francouzského kronikáře, messira Pierra de Bourdeille, lépe známého jako pána de Brantôme. Nesmíme zapomenout, že Francie byla hlavním nepřítelem habsburského impéria; Brantômův portrét tedy jistě není nestranný a zejména není prost dobových klepů a klevet. Je to však cenný korektiv zase příliš apologetických portrétů z druhé strany.

Kniha je doplněna dosti podrobnou bibliografií, zahrnující jak údaje o vydání vlastního životopisu Karla V., tak děl – starých i moderních – zabývajících se jeho osobou. Chronologické přehledy panovníků Evropy 16. století, papežů, dále chronologie života a vlády Karla V., stejně jako genealogický přehled, knihu doplňují. Jsou svědectvím značné péče, jakou vydavatel knize věnoval a čtenáři značně ulehčují orientaci.

Osobnost Karla V. náleží do jisté míry do českých národních dějin; záhadná postava tohoto Habsburka vrhla i na ně svůj stín. Kniha, která tak účelným způsobem soustředila několik dobových svědectví kolem jeho vlastního životopisu a doprovodila je vskutku zasvěceným historickým úvodem, zasluhuje plným právem naši pozornost. Stálo by za úvahu, zda by si navíc nezasloužila také českého vydání.

P. Horák

Pierre Chaunu, *La civilisation de l'Europe classique*, Paris, Artaud, 1966, německý překlad Europäische Kultur des Barock, Droemer Knauer, München–Zürich, 1968.

Chaunu, známý především svou velkou prací o obchodu Sevilly s Atlantikem (*Séville et l'Atlantique* [1504–1650], 11 sv. Paris 1955–1960), nepředkládá další z kompilací o době, která dnes vzbuzuje značnou badatelskou i čtenářskou pozornost, ale v mnoha pasážích zcela nový pohled na evropské dějiny 17. a poč. 18. století. Vychází z mnohaletých výzkumů inspirovaných metodologií školy Annales a týkajících se výroby, obchodu, cen, sociálních struktur, populace a sociální psychologie. Pro tyto výzkumy bylo 16.–18. století nejhodnějším obdobím. V prvních kapitolách své práce se Chaunu pokusil využít zejména demografických výzkumů, podívat se na evropské dějiny „sub specie demographiae“. Tuto oblast umožnily objevit pro historii známé práce Pierra Gouberta (*Beauvais et le Beauvaisis de 1660 à 1730, Contribution à l'histoire de la France au XVIIe siècle*, Paris 1960) a jiných demografů.

Pro 16.–18. století je již znám poměrně podrobně vývoj počtu a hustoty obyvatelstva ve všech evropských zemích. Samotná čísla, převedená zde pochopitelně do grafů a map, jsou velmi zajímavá. Ale Chaunu se pokouší spojit tato čísla s „dějinami“, to jest se sociálními problémy, s vývojem státu, vojenství, politiky a dokonce i kultury. Ukazuje, že určitý počet obyvatelstva a určitá hustota obyvatel na každém území, byla rozhodující pro dějiny; oblasti, které měly největší hustotu obyvatelstva byly civilizačně nejspělejší; nejrychleji se zde na počátku novověku rozvíjela ekonomika i kultura. Itálie, Burgundsko, Nizozemí a počátkem 16. století i Německo,